

Videnskabelige og metodiske aspekter
ved
frafaldsundersøgelser

Gitte Blaabjerg Jensen
Peter Gorm Larsen
Steen Sønderby Johansen
November 2004

Indholdsfortegnelse

1.0	Indledning (Gitte, Peter, Steen)	3
2.0	Problemformulering (Gitte, Peter, Steen)	4
3.0	Metode og disposition (Peter)	5
4.0	Frafald i en historisk og social kontekst	6
4.1	Historisk redegørelse af frafald (Gitte).....	6
4.2	Analyse af frafaldproblematikkens historiske forløb	11
4.2.1	Diskursanalyse og frafald (Gitte).....	11
4.2.2	Erkendelsesinteresser og frafald (Peter).....	14
5.0	Eksempel på frafaldsundersøgelse og model	16
5.1	Resultater af undersøgelse (Steen).....	16
5.2	Analyse af frafaldsundersøgelsen (Peter).....	20
5.3	Udvikling af GPS-model (Steen).....	22
5.4	Analyse af GPS-model (Steen).....	26
6.0	Konklusion (Gitte, Peter, Steen)	28
7.0	Perspektivering (Gitte, Peter, Steen)	29
8.0	Litteraturliste	31
	Figur 1: GPS-model.....	25
	Tabel 1: Tabel fra AMI-rapport.....	9
	Tabel 2: Uddrag af registerundersøgelse af optaget i januar 2003 i Skive.....	18

1.0 Indledning

Vores ønske om at beskæftige os med frafaldsproblematikken, udspringer i at frafaldet på hjælperuddannelsen er på ca. 25 procent. Ifølge vores egen undersøgelse af foråret 2004 - hvilket på sigt kan udgøre et problem, specielt hvis frafaldet kan føres tilbage til pædagogiske eller organisatoriske forhold på skolen.

Vi ved ikke så meget om årsagerne til det øgede og efter manges opfattelse relativt store frafald.

Der er siden 1993 udarbejdet landsdækkende statistisk materiale over frafald på de forskellige SOSU skoler, der understøtter postulatet om at frafaldet er stigende.

Med den nye strukturreform er presset på Social og sundhedsskolerne yderligere øget, idet vi for nuværende er en amtslig styret skole. Dette kræver ændring, idet amterne nedlægges og regioner og storkommuner opstår. Det er besluttet, at SOSU skolerne bliver selvejende institutioner fra 2007, hvilket meget fordrer, at vi kan fastholde vores elever, idet vi bliver taxameterstyret. Alene derfor bliver interessen for frafaldsproblematikken endnu mere aktuell. SOSU skolen får en anden bestyrelsesstruktur og bliver taxameterstyret – altså skolens økonomi bliver afhængig af hvor mange af vores elever der gennemfører.

Det må således antages, at der er mange forskellige indfaldsvinkler og interesser knyttet til at afdække frafald.

Ifølge vores opfattelse har det, de seneste år været politikernes ønske, at danskerne generelt skal opkvalificeres og uddannes. Det har mærkbart øget presset på vores uddannelser, sådan at forstå, at vi har store forpligtigelser overfor den lavest uddannede gruppe. Ofte har vores elever på Grundforløb og SOSU hjælperuddannelsen en folkeskolebaggrund som eneste uddannelsesgrundlag.

Vi er – sammen med de andre erhvervsuddannelser – det mest tilgængelige uddannelsestilbud for målgruppen. Dette har et stort dilemma indbygget, idet kravet til de personlige kompetencer og kvalifikationer i forbindelse med uddannelsen – og ikke mindst når man er færdiguddannet – er meget høje. Det skal forstås sådan, at det kræver meget af en person at arbejde med fysisk og psykisk syge mennesker.

Vi oplever, at det er svært for en stadig stigende del af vores elever at honorere kravene. Måske kunne nogle af årsagsforklaringerne til det stigende frafald findes her?

Desuden har der været et tiltagende politisk pres og med den seneste ændring af bekendtgørelsen et krav om, at vi bliver bedre til at fastholde eleverne. Adgangskravene er ændret/sænket. Der er givet muligheder for at dispensere for grundfagene, engelsk og dansk, hvor der er mulighed for at tage fagene på et lavere niveau end det for uddannelsen normale niveau.

Realkompetencebegrebet har fået en fremtrædende betydning, idet vi nu har mulighed for at lade aktiveringsforløb indgå som relevant erhvervserfaring. Se § 13 og 14 i *Bekendtgørelse om grundlæggende Social og sundhedsuddannelse* af august 2004. Dette for at skabe mulighed for at udvide målgruppen, hvorfra vi rekrutterer elever.

Der er således mange grunde til, at det er relevant at undersøge årsagerne til frafald på uddannelsen.

I vores opgave er fokus på, hvordan man kan undersøge frafald og hvilke pædagogiske konsekvenser undersøgelse af frafald kunne have.

2.0 Problemformulering

Vi ønsker, at problematisere de videnskabelige og metodiske aspekter ved undersøgelse af frafald på SOSU skolen i Viborg amt, samt afdække mulige pædagogiske konsekvenser af undersøgelsesdesign.

Med undersøgelsesdesign mener vi den metode, man vælger at undersøge frafald med – f.eks. kvalitativt/kvantitativt. Når vi vil undersøge de videnskabelige aspekter tænker vi, at man med valget af undersøgelsesdesign også vælger/fravælger nogle aspekter af problematikken, idet valget vil være et udtryk for det videnskabsteoretiske ståsted, altså hvordan man grundlæggende anskuer verden/sandheden om verden.

Når vi i problemformuleringen nævner pædagogiske konsekvenser har vi som udgangspunkt en mere overordnet tilgang til pædagogiske tanker. Vi kommer således ikke ind på konkrete didaktiske overvejelser som frafaldsundersøgelser kunne afstedkomme.

3.0 Metode og disposition

Den metode vi har valgt til at problematisere de videnskabelige og metodiske aspekter ved undersøgelser af frafald, er dels en diskursanalyse og dels en analyse af erkendelsesinteresser. Analyseapparatet anvender vi på den frafaldsundersøgelse vi iværksatte i foråret 2004 i forbindelse med et PD-modul. Analyseapparatet anvendes også på den frafaldsmodel vi har udviklet (GPS model). Vi vil således ikke foretage nogen ny frafaldsundersøgelse.

Vi har valgt at disponere opgaven på følgende måde: Efter indledning (1.0) og problemformulering (2.0) vil der være et metodeafsnit (3.0). Herefter et afsnit om frafald i en historisk og samfundsmæssig kontekst (4.0). Der vil være et underafsnit, hvor der er en kort historisk redegørelse for frafald (4.1) og et underafsnit, hvor der analyseres på den historiske redegørelse (4.2). Der foretages en diskursanalyse af frafald (4.2.1) og en analyse af erkendelsesinteresser og frafald (4.2.2). I næste hovedafsnit præsenteres vores egen frafaldsundersøgelse og model (5.0). Et underafsnit indleder med at præsentere resultaterne af undersøgelsen (5.1), hvorefter vi foretager en analyse af vores frafaldsundersøgelse (5.2). Derefter præsenterer vi udviklingen af en frafaldsmodel (5.3), som vi senere analyserer (5.4). Opgaven afsluttes med en konklusion (6.0) og en perspektivering (7.0).

4.0 Frafald i en historisk og social kontekst

4.1 Historisk redegørelse af frafald

Hvorfor er opmærksomhed på frafald vigtigt?

Ifølge OECD er frafaldet i det danske uddannelsessystem meget højt sammenlignet med andre lande (Jyllands-Posten 20. april 1997).

Den danske befolkning skal i fremtiden have et uddannelsesniveau, der med hensyn til de almene, faglige og personlige kvalifikationer er blandt de bedste internationalt.

Uddannelserne skal bidrage til en fortsat udvikling af det danske samfund økonomisk, politisk, socialt og kulturelt. Uddannelsessystemet skal bidrage til, at Danmark har kvalificeret arbejdskraft (Undervisningsministeriet, 1998).

Med de små ungdomsårgange, der kommer, er det et stadig stigende krav, at en større andel af en ungdomsårgang skal tage en uddannelse for at tilfredsstille samfundets krav til kvalificeret arbejdskraft.

Den danske undervisningsminister ønsker, at vores uddannelser skal tilhøre verdenseliten: *"Hele den danske talentmasse skal udvikles på højt niveau, og endnu flere nå det højeste og fremragende niveau"* (Jyllands-Posten den 19. november 1997).

Undervisningsministeriet begrundede deres fokus på frafald på følgende måde:

Det er som udgangspunkt bedst, at flest mulig gennemfører deres uddannelser og helst deres første ungdomsuddannelse og første erhvervskompetencegivende uddannelse. Det er bedst for den enkelte og bedst for samfundet hvis man ser det i et samfundsøkonomisk perspektiv (Undervisningsministeriet, 1998: afsnit 2.1).

Frafald som begreb kom rigtig i fokus tilbage i 1993 med undervisningsminister Ole Vig Jensens kronik om uddannelse til alle (Berlinske Tidende 14. januar 1995). Ministeren lancerede kampagnen "jagten på frafald" (Berlinske Tidende 14. januar 1995). Denne

kampagne tager afsæt i flere betragtninger: *"godt og vel 20 % af en ungdomsårgang gennemfører ikke en ungdomsuddannelse"* (Berlinske Tidende den 14. januar 1995).

Den generelle holdning er, at uden uddannelse ender de unge oftest i arbejdsløshed. Vi mener, at kampagnen "jagten på frafald" skal forstås i forbindelse med uddannelse til alle.

Skiftende regeringer har siden 1993 haft en målsætning om, at 90 til 95 % af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse inden år 2000 og at i år 2010 skal 50 % have en videregående uddannelse (Undervisningsministeriet, 1998). Frafaldet er den første direkte konsekvens for målsætningens opfyldelse.

Frafaldet repræsenterer også et ekstra ressourceforbrug, der fordyrer eller forskyder en opfyldelse af målsætningerne.

Opfyldelsen af målsætningerne vil kræve en betydelig reduktion af frafaldet.

En opgørelse i 1998 opgjorde, at ca. 95 % af ungdomsårgangene begynder på en ungdomsuddannelse og ca. 55 % begynder på en videregående uddannelse (Undervisningsministeriet, 1998). Særlig den førstnævnte frekvens er ved at nå sin øvre grænse. Derfor kan alene en højere udførelsesprocent på alle niveauer give en effektiv målopfyldelse (Undervisningsministeriet, 1998).

Frafaldet i uddannelsessystemet antager som nævnt mange forskellige former. Hvis man vil forsøge at reducere frafaldet, er det afgørende at få afdækket, hvorfor der er et frafald i uddannelserne.

Frafald omtales under mange forskellige betegnelser afhængig af kontekst og fokus: "frafald", "fravalg", "studieskift", "studiestop", "omvalg", "studieophør", og "passiv indskrivning" er bare nogle af de mange ord, der er knyttet til fænomenet (Studenterrådet, 12).

Alligevel kan frafald som begreb relativt simpelt beskrives som en samlebetegnelse for to delmængder: elever og studerende der forlader studiet for at starte på en anden

uddannelse og elever og studerende, der helt forlader uddannelsessystemet (Studenterrådet).

Frafald kan således i sin bredeste forstand defineres som de tilfælde, hvor studerende forlader en uddannelse inden en bestået afsluttende eksamen (Undervisningsministeriet, 1998).

Denne brede definition indeholder både de elever og studerende, der forlader uddannelsen til fordel for et andet studie (studieskift), og de elever og studerende, der helt forlader uddannelsessystemet (studieophør).

På erhvervsskolerne og på Social- og sundhedsskolerne har der, i forbindelse med Undervisningsministeriets kampagne "jagten på frafald", været gennemført undersøgelser af, hvorfor de unge falder fra uddannelserne. De undersøgelser tyder på, at man kan udkrystallisere fem "arketyper" frafaldsforklaringer (Undervisningsministeriet, 1998).

1) forkert studievalg, 2) de studerendes motivation, 3) de studerendes adgangsforsætninger, 4) studiets opbygning og miljø og 5) aktiviteter ved siden af studierne. Disse fem gennemgående og basale forklaringer på frafald optræder sjældent i rendyrket form. I praksis er forklaringerne overlappende og indgår som to eller flere sider af samme sag – som elementer i en problemstilling, der resulterer i frafald.

Man skriver endvidere i undervisningsministeriets publikation af 1998, at man ikke skal sætte på, at frafald helt skal undgås. Men det unødvendige frafald skal undgås – for den enkeltes og samfundets skyld. Samtidig mener man, at opmærksomheden på frafaldet og dets årsager udgør et vigtigt instrument i bestræbelserne med at kortlægge og sikre kvaliteten i uddannelserne.

Frafaldet på de erhvervsfaglige uddannelser blev i 1995 opgjort til ca. 25 % (Undervisningsministeriet, 1998). For at opfylde målsætningen vil det kræve, at frafaldet halveres til godt 12 % (Undervisningsministeriet, 1998). Målsætninger var at dette skulle være nået i år 2000 (Undervisningsministeriet, 1998).

For Social- og sundhedsuddannelserne specifikt udtaler kontorchef Peter Højer fra undervisningsministeriet til B.T. den.13. januar 2004 ”...*frafaldet ligger på mellem 15 og 18 % pr. hold. Frafaldet er højt, men mindre end på andre erhvervsrettede uddannelser...*” (B.T. den.13. januar 2004).

I publikationen ” *Social- og sundhedshjælpere og – assistenter, Antal, flow og årsager til frafald under og efter endt uddannelse – baseret på en litteraturgennemgang*” er frafaldet opgjort fra 1992 til 2001 (Pedersen, 2004).

Tabel 1: Tabel fra AMI-rapport.

Tabel 3.1.1.

Afbrudsprocent for elever på SOSU-uddannelserne fra 1992 til 2001, opgjort fra 1/10 året før til 30/9 i året. Afbrudsprocenten er beregnet som 100% - fuldførelsesprocenten.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
SSH	11,0	13,7	13,7	13,6	13,6	14,1	14,5	16,1	19,4	19,3
SSA	13,4	24,1	23,2	22,8	21,9	22,9	17,3	19,7	18,5	19,9

Forkortelser: SSH: Social- og sundhedshjælper-uddannelsen, SSA: Social- og sundhedsassistent-uddannelsen.

Kilde: Uddannelse på kryds og tværs (Undervisningsministeriet 2003).

Nedenfor citeres fra rapporten:

”Ifølge undervisningsministeriets opgørelser er afbrudsprocenten for SOSU-hjælper og SOSU-assistentuddannelsen ca. 20% og af samme størrelsesorden som på andre ungdoms- og erhvervsuddannelser. De fleste afbrydelser på såvel SOSU-hjælper- som SOSU-assistentuddannelsen sker i praktikperioderne. Især den første praktikperiode giver ifølge nogle undersøgelser anledning til afbrud, et fænomen man populært har betegnet praksischokket.

Det er som regel ikke én enkelt årsag, men flere årsager, der tilsammen gør, at en elev falder fra. Overordnet set er der 3 hovedgrupper af årsager til ophør med SOSU-uddannelserne:

Praktikrelaterede årsager, personlige årsager og skolerelaterede årsager.

De praktikrelaterede problemer vejer tungest og går igen i alle undersøgelser.

De personlige årsager, udgør også en væsentlig del af ophørsårsagerne i de fleste

undersøgelser.

Det skolerelaterede frafald udgør kun en beskeden del af frafaldsårsagerne på begge uddannelser. Blandt elever, der afbryder SOSU-hjælperuddannelsen finder Danmarks Evalueringsinstitut, at der er overrepræsentation af unge under 25 år, elever på kommunal revalideringsydelse, mænd, elever der kun har 8.-10.-klasse, men også af elever, der har gymnasial baggrund. Efter afbrudt uddannelse påbegynder ca. 9% en ny uddannelse, oftest en erhvervsfaglig uddannelse, mens 61% går ud i beskæftigelse målt efter et år (Pedersen, 2004:25-26).

Opsummerende kan ud fra ovennævnte konkluderes, at det primært er i forbindelse med praktikafviklingen, at det store frafald i uddannelserne sker. Det relativt lille frafald i forbindelse med teoridelen – ca. 14 % - gør det selvfølgelig vanskelig at mindske frafaldet væsentlig ved bare at forbedre kvaliteten i teoriundervisningen alene.

På Social og sundhedsskolen i Skive har vi, i forbindelse med undervisningsministeriets "jagten på frafald" 1993, indrapporteret vores frafalds og elevtal til registret siden da. Siden januar 2004 har Arbejdsmiljøinstituttet lavet spørgeskemaundersøgelser omkring nyuddannede SOSU'er som led i en undersøgelse **FOR-SOSU (Fastholdelse og Rekruttering af Sosu hjælpere og Assistenten)**, der også skal være med til at sikre rekrutteringsgrundlaget, men ligeledes vil blive en vinkel i frafalds/fastholdelsesproblematikken på skolen (Pedersen, 2004).

Generelt mener vi, at det foreliggende materiale angående frafaldsopgørelser er mangelfuldt. På skolen har vi ikke arbejdet meget med frafaldsproblematikken på underviserniveauet. Det er vores indtryk, at der har været talrige drøftelser af problematikken i andre kontekster – i fællesbestyrelsen og uddannelsesrådet.

Ledelsen på stedet har ligeledes arbejdet med frafald og der er tiltag i forhold til at afklare frafaldsårsager, hvor et specifikt holdoptag bliver fulgt fra uddannelsesstart til uddannelsesafslutningen- en såkaldt forløbsanalyse.

4.2 Analyse af frafaldproblematikkens historiske forløb

4.2.1 Diskursanalyse og frafald

Vi har valgt at benytte en socialkonstruktivistisk vinkel på frafaldsproblematikkens historiske forløb.

Ved socialkonstruktivisme mener vi, at viden konstrueres i sociale sammenhænge. I den forbindelse tænker vi viden om den sociale virkelighed og ikke den fysiske virkelighed (Wenneberg, 2002:102). Socialkonstruktivisme spørger ikke, hvorvidt viden er sand eller gyldig, men hvordan den er skabt eller produceret (Wenneberg, 2002:37). Denne tilgang er tilnærmelsesvis i overensstemmelse med Foucaults vidensarkæologi og genealogi (Andersen, 1999:40-58). Vi har dog ikke mulighed for at foretage en dybtgående diskursanalyse i Foucaults forstand. Her tænkes bl.a. på oprettelse af et såkaldt arkiv (Andersen, 1999), som bygger på diskursive udsagn fra mange forskellige kilder (Andersen, 1999). Det vi finder interessant ved Foucault er hans grundlæggende interesse i at stille spørgsmålstegn ved diskursive selvfølgeligheder (Andersen, 1999:31). I vores sammenhæng frafaldsproblematikken.

Vi mener, at frafaldsbegrebet er en social konstruktion. Frem for at fokusere på det ontologiske, dvs. "*frafald*" eksisterer som objektiv kendsgerning, fokuserer vi på det epistemologiske, dvs. hvordan "*frafald*" er blevet skabt. Den ontologiske orienterede videnskabsteori går meget hurtigt fra grundlæggende spørgsmål til metodiske spørgsmål (Andersen, 1999:13-14), dvs. hvordan undersøger vi metodisk frafald. Den epistemologiske orienterede videnskabsteori stiller analysestrategiske spørgsmål, dvs. hvordan er frafaldsbegrebet opstået.

I vores sammenhæng handler det således om, hvordan frafaldsdiskursen er blevet skabt i det danske uddannelsessystem, og hvilke effekter frafaldsdiskursen har.

I forhold til en generel forståelse af socialkonstruktivisme ønsker vi således at dekonstruere og demaskere frafaldsbegrebet ud fra socialkonstruktivisme 1 (Wenneberg, 2002).

I vores historiske tilbageblik har vi valgt at starte vores afdækning af frafald i starten af 1990'erne. I 1993 dukkede frafaldsdiskursen op i undervisningsministeriets publikationer og i dagspressen (søgning i Avisdatabasen, Infomedia).

Som det fremgår af vores redegørelse, opstår der en kampagne med sloganet "Jagten på frafald". I forskellige avisartikler mener vi at kunne se en indflydelse fra OECD, som påpeger, at det danske uddannelsessystem har et stort frafald af elever og studerende i forhold til andre landes uddannelsessystemer. Vi tror, at det har påvirket det danske politiske system. Bemærk, at rapporter fra OECD ikke er fuldstændig uafhængige af de nationale regeringer.

Sloganets ordvalg i kampagnen "Jagten på frafald" mener vi signalerer, at frafald betragtes som noget negativt og uønskeligt. I publikationen fra undervisningsministeriet og avisartiklerne synes der at være flere forskellige diskurser omkring frafald.

Vi har valgt at strukturere diskursanalysen i forskellige diskurser (Holmgaard, 2004), som vi, i overensstemmelse med socialkonstruktivismen, ikke nærmere vil definere. Vi har inddelt diskursanalysen i følgende diskurser: den økonomiske, den politiske og den etiske diskurs. Diskurserne bevæger sig på flere niveauer, f.eks. samfunds-, institutions- og individniveau, og det kan være vanskelig at afgrænse dem fra hinanden.

Det er vores indtryk, at den økonomiske diskurs fylder meget. Diskursen går på, at det samfundsøkonomisk er for dyrt, at for mange elever og studerende falder fra deres uddannelse, eller vælger en ny uddannelse. Ikke mindst fordi ungdomsårgangene bliver mindre, og derfor kan det være svært at imødekomme samfundets krav om kvalificeret arbejdskraft. Her tænker vi både mængden af unge med passende kvalifikationer og spildtiden ved uddannelseskift. Den økonomiske diskurs kan endvidere kobles på historien om konkurrenceevne, globalisering og videnssamfund.

Vi har også observeret en økonomisk diskurs på institutionsniveau. Avisartikler viser, at det er økonomisk dyrt for social- og sundhedsskolerne at eleverne falder fra (Jyllands-Posten den 22. oktober 2003). Det er i dag primært amterne, der betaler omkostningerne. Efter 2007 overgår Social- og Sundhedsskolerne til at være selvejende institutioner med taxameterstyring og er dermed økonomisk endnu mere afhængig af at eleverne fuldfører uddannelsen.

Vi mener også at kunne påvise en politisk diskurs i målsætningen om uddannelse til alle. Denne målsætning gør, at frafaldet skal mindskes. Målsætningen om uddannelse til alle kan have baggrund i et politisk ønske om mere lighed i samfundet jvf. kampagnen ”*jagten på frafald*” blev iværksat af en socialdemokratisk/radikal regering. Det tyder på, at skiftende regeringer med forskellig politisk observans har fastholdt målsætningen om uddannelse til alle og herunder ønsket om at mindske frafaldet i det danske uddannelsessystem.

Forskellige regeringer synes dog at have forskellige argumenter indenfor den politiske diskurs. Vi antager f.eks., at den nuværende regering ikke primært ønsker at bekæmpe frafald med henblik på at skabe mere lighed i samfundet, men snarere fordi den ønsker at skabe et økonomisk effektivt uddannelsessystem med en veluddannet arbejdskraft, der hører til verdenseliten.

Vi har også iagttaget en etisk diskurs, som går på, at der på individniveau ofte er store følelsesmæssige omkostninger forbundet med frafald (Studenterrådet 13; undervisningsministeriet, 1998).

Som det fremgår af overstående, er der mange forskellige diskurser om frafald. Det betyder, at mange aktører (f.eks. elever, studerende, undervisere, administratorer, politikere og økonomer mm.) i forskellige sammenhænge, har en mening om frafald og årsager. Der er således mulighed for, at der opstår en række ambivalenser, forvirringer og usikkerheder omkring, hvad man mener med frafald (Holmgaard, 2004:155). Denne

mange facetterede opfattelse af frafald og årsager hertil, samt hensigter med at nedbringe frafald, vanskeliggør naturligvis empiriske undersøgelser af frafald (herom senere). En af de generelle pointer i socialkonstruktivismen er, at den sociale virkelighed kunne være anderledes (Wenneberg, 2002:14,17). Der eksisterer således en del kontingens (Wenneberg, 2002:122) i frafaldsdebatten. Vi kan således forestille os andre ikke eksisterende eller emergente frafaldsdiskurser.

Svagt kan vi spore en diskurs, som vi har valgt at benævne en brugerdiskurs. Det centrale i brugerdiskursen er, at eleven og den studerende anskuer sig selv som bruger/forbruger af uddannelse. Det er således naturligt at vælge til og fra herunder også at skifte mellem ikke afsluttede uddannelser og/eller job. I flere publikationer ser man, at elever og studerende, der falder fra i virkeligheden blot skifter til en anden uddannelse eller finder job (Undervisningsministeriet 1998, Studenterrådet). Set fra individniveau er frafald således et omvalg/fravalg/fritvalg, som ikke nødvendigvis behøver at være negativt for den enkelte. Den enkelte kan være nået til en personlig afklaring omkring fremtidig erhvervsvalg og f.eks. ikke se sig selv indenfor social- og sundhedsområdet. Frem for at færdiggøre en uddannelse som eleven eller den studerende ikke har tænkt sig at anvende, kan der være god økonomi i et omvalg. Rent hypotetisk kan man heller ikke udelukke, at den enkelte elev eller studerende har fået sit drømmejob eller vundet i lotto!

Ud fra brugerdiskursen bliver det vanskeligt for den enkelte uddannelsesinstitution at have en målsætning om at mindske frafald, da frafald i brugerdiskursen ikke er frafald, men omvalg, fravalg eller fritvalg. Overnævnte kalder måske mere på en målsætning om at højne kvaliteten i undervisningstilbudet, udvikle modulisering og meritering af uddannelserne. Hvis brugerdiskursen er et udtryk for en generel accepteret samfundstendens, er der måske ingen grund til at jage frafald. Uddannelsesskift er blot en endnu en valgmulighed.

4.2.2 Erkendelsesinteresser og frafald

Med udgangspunkt i Habermas har vi valgt at se på, hvilke erkendelsesinteresser der kunne ligge bag undersøgelser af frafald. Ideen i kritisk teori er, at der faktisk er særlige

interesser knyttet til erkendelse (Jacobsen et al., 2004:195). Videnskabelige undersøgelser kan ikke isoleres fra det sociale liv (Jacobsen et al., 2004:196). En kritik af Habermas ontologi findes hos Adolphsen (1995) som synes at være en tidligere forløber for socialkonstruktivisme (Adolphsen, 1995:93-100). Kritisk teori som sådan er ikke en del af den radikale socialkonstruktivisme (Wenneberg, 2002), da Habermas stadig støtter sig til en fornuftbaseret samfundsforståelse (Kierkegaard, 1999:127; Bøndergaard, 1999:110-112), som del af et oplysningsprojekt.

Ifølge Habermas kan man skelne mellem forskellige erkendelsesinteresser, når man bedriver videnskabelig forskning.

Traditionel naturvidenskabelig positivistisk forskning benævnes her empirisk-analytisk videnskabsteori (Andersen, 1990:188). Målet er her at teste teorier og hypoteser for derved at afdække årsagslove. Fokus er på data, der kan iagttages objektivt og værdineutralt. Erkendelsesinteressen er at kunne beskrive og forklare og dermed beherske omgivelserne (Bøndergaard, 1999:114). I korthed kan man tale om en teknisk interesse (Jacobsen et al., 2004:197).

Kulturvidenskab benytter sig traditionelt af hermeneutisk fortolkning. Her handler det ikke primært om at forklare, men at forstå meninger og sammenhænge (Jacobsen et al., 2004:196-197). Interessen er at bevare/udvide mulighederne for forståelse mellem mennesker (Jacobsen et al., 2004:197). I korthed kan man tale om en kommunikativ (praktisk) interesse (Jacobsen et al., 2004:97).

Habermas udvikler en tredje position som kaldes for kritisk teori (Andersen, 1990:188). Her tænkes primært på samfunds- og socialvidenskab (Bøndergaard, 1999:114). Her arbejder man både empirisk og hermeneutisk, men også kritisk. Erkendelsesinteressen er her ikke primært at beskrive, forklare og forstå, men at skabe emancipation (frihed) for mennesker (Bøndergaard, 1999:114). Den kritiske teori tager et opgør med tanken om videnskab som værende objektiv (Jacobsen et al., 2004:198).

I relation til vores historiske redegørelse for frafald, er det vores indtryk at størsteparten af det eksisterende materiale om frafald bygger på en teknisk interesse. Med andre ord ønsker undervisningsministeriet og uddannelsesinstitutionerne m.m. at forklare frafald for på den måde at kunne styre og beherske frafald. Som tidligere skrevet er den politiske målsætning at 90 til 95 procent af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse.

Vi har ikke støt på frafaldsundersøgelser, som vi vil karakterisere som hermeneutiske og endnu mindre emancipatoriske undersøgelser.

I forbindelse med et tidligere PD modul har vi foretaget vores egen empiriske frafaldsundersøgelse, da den foreliggende statistik var mangelfuld. Vores undersøgelse var designet som en registerundersøgelse (studenterrådet, 26), hvilket vil sige datamaterialet ikke er fra en spørgeskemaundersøgelse, men udelukkende består af data fra foreliggende materiale i elevmapper primært indsamlet i forbindelse med elevernes ansøgning om optagelse på skolen.

5.0 Eksempel på frafaldsundersøgelse og model

I næste afsnit er der en gennemgang af vores registerundersøgelse.

5.1 Resultater af undersøgelse

Vi har valgt kun at beskrive tendenser, der er markante. Vi har ikke foretaget en nærmere statistisk beskrivelse og analyse af materialet herunder krav til signifikans. Vi har valgt ikke at beskrive tendenser, der bygger på et lille antal personer. F.eks. er der kun to mænd i undersøgelsen.

- Ud af 78 elever er der 24 elever, der stopper uddannelsen, dvs. 31 %. Ikke større frafald for elever som har anden etnisk baggrund.

- Jo højere uddannelse, jo mindre frafald. Dog ingen frafald for elever med en teknisk skole baggrund. Størst sandsynlighed for frafald med udelukkende folkeskole baggrund.
- Med undtagelse af karaktergennemsnit 10-13, vokser frafaldet jo højere gennemsnit i folkeskole.
- Større frafald for gruppen uden erhvervserfaring.
- Elever over 46 år har markant mindre frafald.
- Elever med uddannelsesstøtte fra AF (ledige) har mindre frafald. 4/5 af eleverne over 46 år får uddannelsesstøtte.
- Mindre frafald for elever med grundforløb.
- Frafall på et af de tre hold er markant mindre.
- Alle mænd (2) falder fra uddannelsen.
- 1/4 af frafaldet er resultat af helhedsvurderinger. Det er den væsentligste årsag. Dernæst sygdom og fravær. Der kan godt være flere årsager.
- Frafall sker ikke pga. forkert skolevalg, men af andre årsager, som helhedsvurdering (afklaring og tiltag, i tilfælde af at skolen eller praksis vurderer at eleven har problemer), sygdom, orlov, graviditet, skoleflytning.
- Ud af 13 kommuner er der 2 kommuner, hvor frafaldet er på 2/3. Der er 3 kommuner, som ikke har frafald. Det er ikke muligt, at sige noget generelt om årsager. Talmaterialet er for lille.

Der findes både struktur- og aktørforklaringer på frafald. Forklaringerne er ofte sammenflettede.

Elevoptaget er meget uhomogent. Aldersspredningen er fra 18 til 60. Omkring 12 % har anden etnisk baggrund. Eleverne er ofte ikke uddannelsesvante. Under 1/2 kommer med erhvervserfaring fra social- og sundhedsområdet. Over 2/3 af de yngste (18-25) har skolens grundforløb. Gruppen, der optages (78 elever), er udvalgt blandt ca. 140 elever af skolens praktikkoordinator.

Den typiske elev er kvinde, har udelukkende folkeskolebaggrund med et gennemsnit på under middel. De få elever der kommer med studentereksamen/HF har et gennemsnit på under middel. Næsten $\frac{1}{2}$ får uddannelsesstøtte.

Elever over 46 år har markant mindre frafald. Det er især gruppen af elever over 46 år, som kommer ind på skolen med uddannelsesstøtte. Gruppen over 46 år har langt den største erhvervserfaring indenfor området. I gruppen fra 18 til 26 år er der kun få, som har erhvervserfaring.

Af aldersgrupperne under 46 år er der ikke markante forskelle i frafaldet. Vi havde forventet, at elever med anden etnisk baggrund ville have større frafald end tilfældet er. Forklaringen kan være, at disse elever typisk kommer med en baggrund, hvor de har fulgt et specielt tilrettelagt grundforløb. Herunder et praktikforløb med mentorer, der specifikt har meldt sig til opgaven. Vi fornemmer, at der fra skolen og praktikkens side forventes mindre af disse elever.

Tabel 2: Uddrag af registerundersøgelse af optaget i januar 2003 i Skive

Hold nr?	Antal	Procent
Hold 1	28	36
Hold 2	25	32
Hold 3	25	32
Køn?	Antal	Procent
mand	2	3
kvinde	76	97
Total	78	100
Alder?	Antal	Procent
under 18	0	0
18-25	25	32
26-35	19	24
36-45	19	24
46 eller ældre	15	19
Etnisk baggrund?	Antal	Procent
Dansk	69	88

Anden etnisk baggrund	9	12
Højeste uddannelses baggrund?	Antal	Procent
folkeskole	42	55
gymnasiet og HF	6	8
handelsskole	13	17
tekniskskole	8	11
andet	7	9
Sprogundervisning for fremmedsprogede?	Antal	Procent
Ja	6	8
Nej	72	92
Erhvervs erfaring fra social- og sundhedsområdet?	Antal	Procent
Ja	33	42
Nej	45	58
Folkeskolens karaktergennemsnit?	Antal	Procent
00-05	2	4
6-7	33	70
8-9	11	23
10-13	1	2
Studentereksamen/HF karaktergennemsnit?	Antal	Procent
00-05	0	0
6-7	6	8
8-9	0	0
10-13	0	0
Ikke studentereksamen/HF	71	92
Gået på grundforløb?	Antal	Procent
Ja	19	24
Nej	59	76
På uddannelsesgodtgørelse (AF)?	Antal	Procent
Ja	37	47
Nej	41	53
Frafald?	Antal	Procent
Ja	24	31
Nej	54	69
Total	78	100
Årsag til frafald?	Antal	Procent
Fravær	4	14
Sygdom	6	21

Orlov	1	4
Skoleflytning	1	4
Graviditet	2	7
Fortrudt uddannelsesvalg	2	7
Ændrede økonomiske forhold	1	4
Ændrede sociale forhold	2	7
Resultat af helhedsvurdering	7	25
Ingen angiven årsag	1	4
Andet	1	4
Total	28	100

Note: Bemærk, at det totale antal er 78 elever. Det er ikke altid, at der er fundet data for 78 elever, hvorfor total kan være mindre.

5.2 Analyse af frafaldsundersøgelsen

Vores registerundersøgelse må siges at kunne betragtes som designet ud fra en naturvidenskabelig positivistisk synsvinkel. Det var en kombination af logisk positivism og kritisk rationalisme (Jacobsen et al., 2004:144-153).

Metodisk er registerundersøgelsen en kvantitativ metode. Det vil sige, at man beskriver mængder af elementer gennem et talmæssigt udtryk (Jacobsen et al., 2004:118). Vi anså det for rimeligt at sætte tal på adfærd uden hensyntagen til, at mennesker er forskellige (Jacobsen et al., 2004:118-122).

Datamaterialet i registerundersøgelsen bestod af et optag af hjælpere i januar 2003 på Skiveafdelingen. Der var tale om 3 hold. Vi havde kodet 78 elevmapper ud fra en række variable. I elevmapperne fandtes ansøgningskema, ansættelseskontrakt, udtalelser, helhedsvurderinger (afklaring og tiltag, i tilfælde af at skolen eller praksis vurderer at eleven har problemer) og anden kommunikation. Softwaren muliggjorde krydstabulering og datafiltrering.

Vi kodede data, men naturligvis opstod der usikkerhed, når vi skulle kode baggrunde for årsager til frafald. Vi udelukker ikke, at andre kunne have kodet noget af materialet anderledes. Der kan sættes spørgsmålstegn ved, om vi målte, det vi ønskede at måle

(validitet). Om de italesatte baggrunde for årsager til frafald er valide (Garland, 1999). Omvendt var der en række variable, hvor der var stor reliabilitet og validitet (Hellevik, 1983) som f.eks. køn, alder etc. Mange variable var ikke uafhængige af hinanden.

Undersøgelsen var repræsentativ, fordi vi kodede hele populationen. Der kan være problemer med at generalisere i tid og rum, men det forekommer sandsynligt, at de tre hold tegnede et repræsentativt billede af elevgruppen generelt.

I forhold til Habermas' erkendelsesinteresser, ønskede vi at forklare årsager til frafald. Vi ønskede at udvikle forslag til tiltag for at formindske frafald. Ud fra Habermas er det således en teknisk interesse, der synes at have styret designet af undersøgelsen. Efterfølgende kan vi se, at vi har haft en tro på, at vi kunne analysere frafald objektivt. Vi mente at kunne finde årsager, der kunne forklare frafaldet og dermed indfri vores målsætning om at mindske frafald. I forhold til vores diskursanalyseafsnit kan vi se, vi anlagde et ontologisk orienteret videnskabsteorisk udgangspunkt. Med andre ord havde vi en opfattelse af, at frafald eksisterede som en empirisk kendsgerning. Vi fokuserede på metodiske overvejelser. Vi accepterede frafaldsbegrebet som et klart defineret og afgrænset begreb. Vi anvendte ikke den epistemologiske orienterede videnskabsteori, hvor interessen ville være centreret om begrebet og dets skabelse/baggrund.

På daværende tidspunkt overvejede vi ikke, at frafaldsbegrebet kunne være socialt konstrueret. Vi var meget styret af de herskende frafaldsdiskurser. Særligt den økonomiske og den politiske diskurs. En af de motiverende drivkræfter for os var, at vi ønskede at begrænse frafaldet ud fra en opfattelse af, at eleverne ville have fordel af at blive fastholdt i uddannelse. Brugerdiskursen var vi ikke påvirket af. Måske var vi også inspireret af et ønske om at øge uddannelsens image.

Ud fra resultaterne i registerundersøgelsen foreslog vi følgende pædagogiske tiltag, som nedenfor citeres:

- *at der rekrutteres elever med erhvervserfaring og/eller grundforløb. Det er ikke et problem, at rekruttere elever, der er ledige, har en anden etnisk baggrund eller folkeskole som højeste skolebaggrund med karakterer under middel.*
- *at fokusere på optagelsesproceduren på skolen og udvikle nye procedurer.*
- *at igangsætte et større analysearbejde omkring elevernes rekruttering og frafald.*
- *at igangsætte et analysearbejde omkring rekruttering og frafald. Herudover udvikling af bedre statistik (PD Synops, 2004).*

De foreslåede pædagogiske tiltag bar præg af, at vi troede på, at hvis vi rekrutterede elever med "bedre" adgangsforudsætninger, ville frafaldet mindske. Bemærk, at vi frikendte os selv og ikke mente, at vi på skolen skulle foretage pædagogiske tiltag. Vi havde ikke på daværende tidspunkt overvejelser, der fokuserede på skolens interne forhold f.eks. studiemiljø, undervisningsmetoder, arbejdsformer o. lign.

Denne forenkledede konklusion kan skyldes designet af undersøgelsen, hvor vi kun fokuserede på elevernes baggrund og adfærd. Vi mente, at kunne finde en klar sammenhæng mellem årsag og virkning. Ud fra socialkonstruktivistisk synspunkt er ovenstående undersøgelse og forslag til pædagogiske tiltag et eklatant eksempel på, hvordan et undersøgelsesdesign skaber en virkelighed.

5.3 Udvikling af GPS-model

Efter vores registerundersøgelse og konklusionerne herpå, udviklede vi en teoretisk model for frafald, som vi endnu ikke har afprøvet i praksis. Modellen er udviklet af opgavens forfattere (Gitte, Peter, Steen = GPS) inspireret af et frafaldsstudie på Århus universitet (studenterrådet). Hensigten med modellen er at anskueliggøre kompleksiteten i at afdække årsager til frafald.

Vi kunne se, at vores registerundersøgelse havde en meget snæver optik. Hermed mener vi, at undersøgelsen havde få variable og at de kun omfattede forhold hos eleverne. Vi konstaterede, at der var flere faktorer – en bredere optik. Udover de individuelle faktorer, var der samfunds- og institutionelle faktorer jf. modellen figur 1.

Det blev klart for os, at statistisk samvariation mellem variable ikke i sig selv siger noget om årsags/virkningsforhold jf. forelæsning omkring "den døde kat". Der kræves en teoretisk model, som begrundes årsags/virkningsforhold.

GPS-modellen ønsker at forklare frafald. Vi har valgt, at strukturere modellen i et struktur niveau og et aktør niveau. Oftest vil der være en sammenblanding af de to niveauer jf. Giddens strukturationsteori (Kaspersen, 1997:400-403). Helt overordnet er individer og institutioner påvirket af generelle samfundsforhold (struktur). Vi fravalgte at analysere tendenser i samfundet, som kunne tænkes at have indflydelse på frafald, f.eks. Qvortrup's betragtning om det hyperkomplekse samfund (Qvortrup, 2002).

Kolonnen i modellen "de individuelle faktorer" er udtryk for strukturelle baggrundsfaktorer, der kan have indflydelse på frafald. Af faktorer nævner vi socioøkonomisk baggrund, skolebaggrund, erhvervsmæssig baggrund, demografi og motivation. Disse faktorer er operationaliseret i nogle mere målbare variable. F.eks. er faktoren "socioøkonomisk baggrund" operationaliseret i elevens forældres uddannelsesniveau, elevens finansielle situation, elevens boligforhold og familieforhold/børn, netværk. Som det ses, er mange af variablene ikke med i vores registerundersøgelse. Nogle variable som f.eks. motivation er vanskelig at operationalisere, og lader sig næppe indfange med en kvantitativ metode.

De individuelle faktorer i modellen er inspireret af Bourdieus stratifikationsteori (Broady, 1998). Kort sagt mener vi, at elevens økonomiske og kulturelle kapital kan have indflydelse på sandsynligheden for frafald (Broady, 1998).

Vi mener, at de individuelle faktorer har indflydelse på de institutionelle faktorer. Af institutionelle faktorer nævner vi elevens sociale integration på skolen, elevens faglige integration på skolen, elevens sociale integration i praktikken og elevens faglige integration i praktikken. Disse faktorer er også operationaliseret i mere målbare variable. F.eks. er den sociale integration på skolen operationaliseret i variable som interaktion mellem underviser og elev, interaktion mellem elever, og studiemiljø. Bemærk at en variabel som studiemiljø næppe kan indfanges i et kvantitativt undersøgelsesdesign. Her vil kvalitative interview sandsynligvis være bedre.

De institutionelle faktorer i modellen er inspireret af Lave og Wengers (2003) teori om legitim perifer deltagelse. F.eks. faglig og social integration i praktikken kan forstås som elevens optagelse i et praksisfællesskab. I teorien er det også en pointe, at faglig og social integration interagerer og påvirker hinanden.

Som det fremgår af modellen, nærmer vi os mod højre de mere aktørbundne årsager til frafald. Der er faktorer, der skal forklares med mere person/aktørbundne årsager. Under faktoren personlig og faglig udvikling nævner vi evnen til at knække koden (Damsgaard, 1976) og evnen til at tilpasse sig. Under faktoren tilfredshed nævner vi variable som forventninger og oplevelser, som kan have indflydelse på elevens sandsynlighed for frafald.

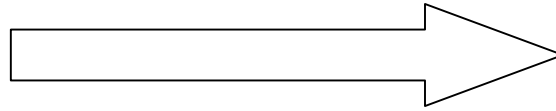
Sammenfattende kan man sige at oplevelsen af adækvat personlig og faglig udvikling, synes at have en betydning for hvad, der sker under uddannelsesforløbet. Elevens oplevelse af at egne forventninger bliver indfriet, må antages at have stor indflydelse på oplevelsen af tilfredshed med uddannelsen. Dette vil sandsynligvis have stor indflydelse på sandsynligheden for frafald.

Figur 1. GPS-model

GPS - Model

Struktur

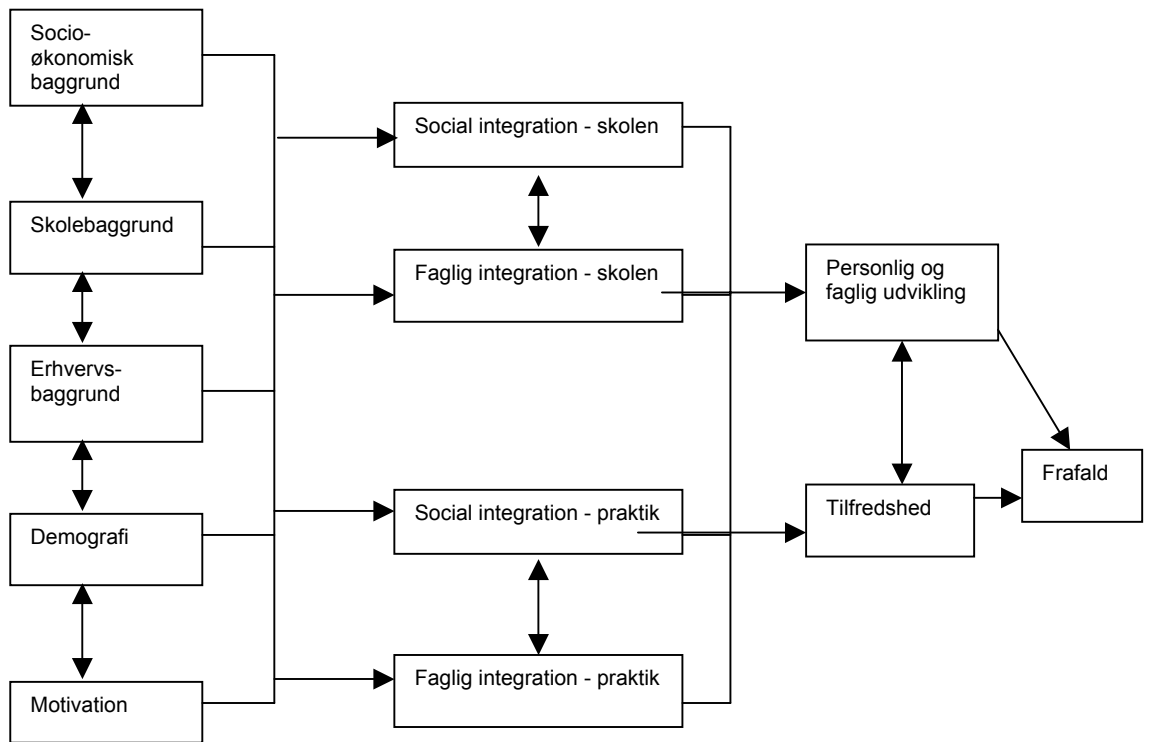

Aktør

Individuelle faktorer

Institutionelle faktorer

**s
a
m
f
u
n
d**

Kilde: Gitte, Steen, Peter – PD 2004

<u>Individuelle faktorer</u>	<u>Institutionelle faktorer</u>
<p>Socioøkonomisk baggrund</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forældres uddannelsesniveau • Finansiell situation • Boligforhold • Familie/børn/netværk <p>Skolebaggrund</p> <ul style="list-style-type: none"> • Folkeskole • Erhvervsskole • Gymnasial <p>Erhvervsmæssig baggrund</p> <ul style="list-style-type: none"> • Relevant <p>Demografi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Køn • Alder • Etnisk baggrund <p>Motivation</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overvejelser over uddannelsesvalg • Overbevisninger om egen formåen • Faglige og sociale forventninger • Motivationskraft – indre og ydre 	<p>Social integration – skolen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interaktion mellem underviser og elever • Interaktion mellem elever • Studiemiljø – sociale aktiviteter <p>Faglig integration – skolen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Undervisningsform • Studiepres • Fysiske rammer <p>Social integration – praktik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interaktion mellem elever og vejledere • Interaktion mellem elever og personale • Interaktion mellem elever og borgere • Arbejdsmiljø – psykisk <p>Faglig integration – praktik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vejledningsformen • Arbejdspres • Arbejdsmiljø – fysisk <p>Personlig og faglig udvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evnen til at knække koden • Evnen til at tilpasse sig <p>Tilfredshed</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forventninger • Oplevelser

5.4 Analyse af GPS-model

Modellens videnskabsteoretiske fundament er en eklektisk tilgang til studie af frafald. Med andre ord er der i modellen både positivistiske og hermeneutiske aspekter. Modellen afspejler til dels en tro på kausalitet mellem forskellige faktorer, der kan tænkes at have indflydelse på frafald. Nogle af modellens faktorer lader sig således stadig indfange ved en registerundersøgelse og/eller spørgeskemaer. Derudover viser modellen faktorer, der er aktørorienterede. Afdækningen af en del af disse faktorer vil kræve kvalitative interview og

hermeneutisk fortolkning. F.eks. elevens opfattelse af studiemiljø, interaktioner mellem forskellige aktører og indfrielse af forventninger.

GPS-modellen afspejler flere erkendelsesinteresser. Der er klart en teknisk interesse i at kunne forklare frafald med henblik på at iværksætte tiltag, der kan formindske frafaldet. Årsagen til de mange faktorer i modellen er netop ønsket om en bedre kortlægning af årsager til frafald, for dermed bedre at kunne iværksætte mere kvalificerede tiltag.

Bemærk, at der ikke i GPS-modellen gives udtryk for en vægtning af de enkelte faktoreres indflydelse på sandsynligheden for frafald. Dette er måske modellens svaghed. En vægtning af faktorerne ville kræve en empirisk undersøgelse.

GPS-modellen afspejler også en kommunikativ interesse, dvs. et ønske om bedre forståelse mellem mennesker. Modellen afspejler et ønske om at forstå meninger og sammenhænge ved hjælp af hermeneutisk fortolkning.

I vores analyse af GPS-modellen er det blevet klart for os, at modellen ikke afspejler kritiske teori, hvor hensigten er at skabe emancipation. Implicit i modellen ser vi, at vores ønske er at fastholde elever og nedbringe frafaldet.

GPS-modellen afspejler stadig et ontologisk orienterede videnskabsteoretisk udgangspunkt. I modellen er udgangspunktet stadig, at frafald eksisterer som empirisk kendsgerning. GPS-modellen synes stadig at afspejle de herskende økonomiske og politiske diskurser. Alligevel kan vi svagt spore den brugerdiskurs, vi har udviklet. I modellen er der faktorer, som tager udgangspunkt i elevens motivation, forventninger og oplevelser.

Da GPS-modellen indeholder langt flere faktorer end registerundersøgelsen, vil den i sig selv kunne få langt flere pædagogiske konsekvenser. Til forskel fra registerundersøgelsens fokus på elevernes adgangsforudsætninger og frikendelse af skolen, er GPS-modellen mere nuanceret. Modellen nødvendiggør, at man også fokuserer på skolens og praktikkens pædagogik og organisering. GPS-modellen anviser ikke, hvilke pædagogikker eller organiseringer, der mindsker frafaldet.

Vi antager, at pædagogiske tiltag, iværksat på baggrund af en mulig undersøgelse designet med udgangspunkt i GPS-modellen, vil være meget komplekse. Dog kan man sige, at da GPS-modellen bl.a. fokuserer på elevens motivation, integrationer, forventninger og oplevelser i forhold til sandsynligheden for frafald, slutter vi indirekte at nedbringelse af frafald kræver en mere individorienteret pædagogik. En pædagogik, der har stor fokus på interaktioner og social integration. Disse mulige pædagogiske konsekvenser og tiltag bør også gøre sig gældende i praktikken.

GPS-modellen giver grundlag for at iværksætte tiltag, som har med elevens sociale og faglige integration at gøre. På baggrund af modellen kan der også iværksættes tiltag vedrørende studiemiljø, elevens forventninger og oplevelser.

6.0 Konklusion

Vi mener hermed at have problematiseret de videnskabelige og metodiske aspekter ved undersøgelser af frafald.

Det blev klart for os, at frafaldsbegrebet er et ikke særlig veldefineret og afgrænset begreb, som indeholder flere diskurser. Dette gør det svært håndterligt at arbejde med undersøgelser af frafald. Frafallsbegrebets oprindelse og udvikling har således sin egen historie, der har tendens til at bestemme optikken og målsætningerne for undersøgelser af frafald. Bag frafallsundersøgelser er der ofte ikke veldefinerede mål, men blot et implicit mål, der handler om at fastholde elever og studerende på uddannelsesinstitutioner.

Det blev klart for os, at de herskende diskurser omkring frafald, påvirker de videnskabelige og metodiske valg i forbindelse med undersøgelse af frafald. Vores egen registerundersøgelse og de frafallsundersøgelser vi er stødt på, har alle et positivistisk udgangspunkt. Hensigten har været at forklare årsags- virkningsforhold med henblik på at nedbringe frafald. Metoden har således været kvantitativ.

Det blev klart for os, at den herskende måde at undersøge frafald på, sandsynligvis har en afsmittende effekt på de tiltag man iværksætter. Vi kan være betænkelige ved, om dette positivistiske design overhovedet peger på pædagogiske tiltag. I vores registerundersøgelse kunne vi se, at vi fokuserede på elevernes adgangsforudsætninger, både deres fysiske, psykiske og sociale forudsætninger. Omvendt kunne vi forestille os, at en mere hermeneutisk inspireret undersøgelse af frafald ville pege på forhold, som måtte få pædagogiske konsekvenser. F. eks. interview og observationer af elevers og underviseres interaktion, studiemiljøet og elevernes forventninger og oplevelser. I forhold til Social- og sundhedsskolens elever formoder vi ligeledes, at det kunne kræve en pædagogik, der vægtede tættere kontakt mellem elev, underviser og praktikvejleder, hvis frafald skulle mindskes.

7.0 Perspektivering

Som vi tidligere i teksten har pointeret, er frafald måske et omvalg, et fritvalg eller et fravalg. Som vi har påvist i diskursanalysen, kan frafald have forskellige betydninger hos forskellige aktører.

Uanset om frafaldsbegrebet er en social konstruktion, er det en kendsgerning, at der er elever, der ikke fuldfører uddannelsen på Social- og sundhedsskolen. Det er en kendsgerning, at det vil få økonomiske konsekvenser på vores institution. Det er ligeledes en kendsgerning, at skolens styrende organer og kommunerne har fokus på den manglende fuldførelse. Det er ligeledes en kendsgerning, at det for mange elever har store personlige omkostninger ikke at fuldføre en påbegyndt uddannelse.

Det er ikke en kendsgerning, at frafald skal jagtes. Opgørelser af frafaldsprocenter siger i sig selv ikke noget om, hvorvidt frafaldet er for stort eller for lille. Der er ikke en naturlig (Wenneberg, 2002) frafaldsstørrelse. Det er heller ikke en kendsgerning, at det er elevernes adgangsforudsætninger, der skal undersøges og ændres.

Der er heller ikke belæg for at sige, at den nuværende herskende måde (kvantitativ metode) at undersøge frafald på, er den, der bedst afdækker frafaldsproblematikken.

Vi foreslår, at vi på skolen starter ud med at få en drøftelse af hvilke erkendelsesinteresser og diskurser, der skal danne baggrund for en mulig frafaldsundersøgelse. Med andre ord, at vi starter med en drøftelse af, hvad hensigten er med en frafaldsundersøgelse.

I drøftelsen bør indgå overvejelser om hvilke omkostninger en mindskelse af frafaldet kunne have. Hvis f.eks. en mulig frafaldsundersøgelse viser, at årsagen til frafald bl.a. er for høje faglige krav til eleverne, er skolen så villig til at sænke de faglige krav for på den måde, at få et mindre frafald? Hvad vil en evt. sænkelse af de faglige krav gøre ved uddannelsens omdømme? Omvendt, hvis en frafaldsundersøgelse viser, at der er elever, som falder fra, fordi der er for få faglige udfordringer, er skolen så klar til at hæve de faglige krav? Skolens omdømme ville måske blive bedre, men vil omkostningen være et højere frafald af andre elever?

Som det fremgår af vores GPS-model, skal både elevernes faglige integration og sociale integration undersøges i forhold til frafald. Det er klart at vægtningen mellem det faglige og sociale vil have direkte indflydelse på den pædagogik, der skal praktiseres.

Når drøftelserne omkring mål med en frafaldsundersøgelse er etableret, foreslår vi, at der iværksættes en frafaldsundersøgelse med udgangspunkt i en videreudvikling af GPS-modellen. Som det tidligere er fremgået, åbner modellen op for en eklektisk tilgang til studiet af frafald. Vi foreslår således både en kvantitativ undersøgelse, men også en kvalitativ undersøgelse med vægt på observationer og interviews. Frem for en rå registerundersøgelse, er det vigtigt for os, at de frafaldne elever med deres egne ord fortæller, hvorvidt de tænker deres afbrydelse af uddannelsen som et frafald, et omvalg eller et tilvalg. En sådan eklektisk tilgang vil også gøre det muligt for skolen at iværksætte pædagogiske tiltag med henblik på at mindske frafaldet, hvis det er målet. F.eks. pædagogiske tiltag, som forbedrer studiemiljøet eller interaktionen mellem elever og undervisere.

Litteraturliste

Adolphsen, Jes (1995): Problemer i Videnskab. En erkendelsesteoretisk begrundelse for problemorientering, Aalborg Universitetsforlag.

Andersen, Heine (red.),(1990): Videnskabsteori og metodelære – Introduktion, bind 1, 3. udgave, Samfundslitteratur.

Andersen, Niels Åkerstrøm (1999): Diskursive analysestrategier – Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann, Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Bekendtgørelse om grundlæggende Social og sundhedsuddannelse af august 2004.

Berlingske Tidende, den 14. januar 1995, "Ungdomspiloter", 2. sektion, p. 4.

Broady, Donald (1998): "Kapitalbegrebet som uddannelsessociologisk værktøj" pp. 415-452 i Bjerg, Jens (red.)(1998): Pædagogik – en grundbog til et fag, Hans Reitzels Forlag.

B.T. den 13. januar 2004, "Indvandrere skal passe ældre", 1. sektion p. 17.

Bøndergaard, Jette (1999): "Habermas – om at ville noget i verden", pp. 107-118 i Reinsholm, Niels & Pedersen, Hans Skadkær (1999): Pædagogiske grundfortællinger, Kvan, Århus.

Damsgaard, Bjørn et al. (1976): Basil Bernsteins kodeteori. Christian Ejlers´forlag pp. 159 – 187.

Garland, Maureen (1999): "Jeg har ikke tid", pp. 259-268 i Jensen, Carsten Nejst (1999): Om voksenundervisning – grundlag for pædagogiske og didaktiske refleksioner, Billesø & Baltzer

Hellevik, Ottar (1983): Forskningsmetode i sociologi og statsvidenskab, Universitetsforlaget, Oslo.

Holmgaard, Aase (2004): "*Hvordan blev inklusion til rummelighed – en analyse af rummelighedsbegrebets oprindelse*", Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 2, 2004.

Jacobsen, Bo et al. (2004): Videnskabsteori, Gyldendal.

Jyllands-Posten den 20. april 1997: "*Skolen for livet*", p. 6.

Jyllands-Posten den 19. november 1997: "*Kronik – Talentmasse på højt niveau i den danske gymnasieskole*", 1. sektion p.11.

Jyllands-Posten den 22. oktober 2003: "*Ung karriere: Elevfrafald koster Århus amt millioner*", 6. sektion side 1.

Kaspersen, Lars Bo (1997): "*Anthony Giddens*", pp. 397-412 i Andersen, Heine;
Kaspersen, Lars Bo (red.): Klassisk og moderne samfundsteori, Hans Reitzels Forlag.

Kirkegaard, Preben (1999): "*Niklas Luhmann – om at komme ud af den normative fælde*", pp. 121- 134 i Reinsholm, Niels & Pedersen, Hans Skadkær (1999): Pædagogiske grundfortællinger, Kvan, Århus.

Lave, Jean & Wenger, Etienne (2003): Situeret Læring og andre tekster, Hans Reitzels Forlag pp. 7-54

PD Synops, forår 2004.

Pedersen, Ellen, Bøtker (2004): Social- og sundhedshjælpere og –assistenter. Antal, flow og årsager til frafald under og efter endt uddannelse baseret på en litteraturgennemgang, AMI-rapport nr. 58, Arbejdsmedicinsk Klinik, Bispebjerg Hospital, Arbejds miljøinstituttet, København 2004. Findes på nettet den 19.11.2004 på adressen:
<http://www.ami.dk/upload/AMIrapp58.pdf>

Qvortrup, Lars (2000): Det hyperkomplekse samfund – 14 fortællinger om informationssamfundet, Gyldendals boghandel, Nordisk Forlag.

Studenterrådet ved Aarhus Universitet, "*Del 1: Frafald: Definitioner og teori*". Findes på nettet den 16.11. 2004 på adressen: <http://sr.au.dk/PDF/frafald/del1.pdf>

Undervisningsministeriet (1998): Uddannelsesredegørelse 1998. Findes den 16.11.2004 på adressen: <http://pub.uvm.dk/1998/ur98/>

Wenneberg, Søren Barlebo (2002): Socialkonstruktivisme – Positioner, problemer og perspektiver, Samfundslitteratur.